

ULUSLARARASI BAKALORYA DİPLOMA PROGRAMI

A1 TÜRKÇE DERSİ UZUN TEZİ

“SABAH YOLCULARI”

Araştırma Sorusu: Feyza Hepçilingirler’in *Sabah Yolcuları* yapıtındaki öykülerde ortak duygu olan “çaresizlik” duygusu, anlatım tekniklerinin kullanımı ile nasıl okuyucuya aktarılmıştır?

Ders: Türkçe A1, Kategori 1

Sözcük Sayısı: 3933

İÇİNDEKİLER

A. GİRİŞ.....	1
B. GELİŞME.....	3
B.1. Esenliksiz Bir Duygu Olarak: Çaresizlik.....	3
B.2. Çaresizlik Duygusunu Öne Çıkarmak İçin Kullanılan Anlatım Teknikleri...5	
B.2.i. Diyalog ve Çaresizlik.....	5
B.2.i.a. Öyküler ve Diyalog Tekniği.....	6
B.2.i.a.1.Fava.....	6
B.2.i.a.2.Piçalinin Eve Dönüşü (Piçalinin Yazanağı).....	7
B.2.ii. İç Monolog ve Çaresizlik.....	9
B.2.ii.a. Öyküler ve İç Monolog Tekniği.....	10
B.2.ii.a.1.Fava.....	10
B.2.ii.a.2.Ben Yalancı Mıyım.....	12
B.2.iii. Betimleme ve Çaresizlik.....	13
B.2.iii.a. Öyküler ve Betimleme Tekniği.....	14
B.2.iii.a.1.Fava.....	14
B.2.iii.a.2.Dikenli Terlikler.....	16
C. SONUÇ.....	17
D. KAYNAKÇA.....	18

A. GİRİŞ:

Sağlıklı bir insanı diğer canlılardan ayıran, bu türü diğer türlerden üstün kılan özelliklerden biri duyguları hissetmesi, bu duyguları dile getirebilmesi ve bu duygulara göre akla yatan davranışlar sergilemesidir. Duygu sözcüğünün TDK' deki anlamlarından biri “*Belirli nesne, olay veya bireylerin insanın iç dünyasında uyandırdığı izlenim*”¹ olarak verilmiştir. İnsanların ne zamandan beri duyguları hissettikleri konusunda birçok teori bulunmaktadır. Bazı teoriler duyguların evrim sürecinde adaptasyon ile² ya da doğal seçilim ile³ geliştiğini, bazı teoriler ise insan duygularının sosyal ve kültürel tecrübeleri ile geliştiğini⁴ iddia etmektedir. İnsanların duyguları nasıl hissettiği konusunda da birçok farklı kuram ortaya atılmıştır. Bu kuramlardan bazıları Cannon-Bard Kuramı, Bilişsel Kuram gibi kuramlardır.

Bu çalışmada kullanılacak ve çalışmanın önemli parçası olan kısım ise duyguların yorumlanmasıdır. İnsanların duyguları iki farklı şekilde yorumladıkları ortaya atılmıştır. Bu iki varsayım; *durum* olarak yorumlama ve *süreç* olarak yorumlamadır. Durumsal olarak yorumlama; günlük hayatımızda “... hissediyorum” diyerek dile getirdiğimiz, korku, üzüntü gibi duyguların yorumlanmasını sağlar. Bu yorumlama türü, duygulara soyut bir açıklama getirir. Süreç olarak yorumlama ise iki bölümden oluşur: İlki gelen uyarının beyinde işlenmesi ve bir tepki oluşturup onu gerekli bölgeye yollamadan oluşur. İkinci bölüm ise gelen tepki sonucu fiziksel bir tepki

¹ www.tdk.gov.tr

² Plutchik, R. (1980). *Emotion, a psychoevolutionary synthesis*.

³ Griffiths, P. E. (2004). *Is emotion a natural kind?*

⁴ Averill, J. R. (1980). *A constructivist view of emotion*.

göstermedir. Bu yorumlama sonucunda korkudan kaçma, mutluluktan sarılma gibi fiziksel, gözle görülebilen tepkiler verilir. Bu yorumlama türü ise duygulara somut bir açıklama getirir.

İnsanlar, sanata yöneldikten sonra yarattıkları her eserde duyguları ön plana çıkarmaya uğramışlardır. Bunun nedenleri; en başta eserlerinde bahsettikleri bir olay veya durum için kendi düşüncelerinde ve ruhlarında soyut olarak yansıttıkları duygularını, karakterler ya da çevre üzerinden somutlaştırarak okuyucuya bahsedilen durum veya olay hakkındaki duygularını aktarmaktır. Bir diğer neden ise, eserin taşıdığı anlamı daha derinleştirmek ve eseri anlamaya çalışanların işini kolaylaştırmaktır. Edebiyatta da yazarların kendi duygularından yola çıkarak yazdığı birçok eser bulunurken, okuyucuya eseri daha ilgi çekici ve anlamayı daha kolaylaştıran, esere yazar tarafından verilen anlamı daha derinleştiren bir etken olarak duyguların kullanımına önem verilmiştir. Özellikle okuyucuya eserdeki bir olayı veya karakterin iç dünyasını daha iyi anlatabilmek için kullanılan duygular, bir eser içerisinde birden fazla olabilir. Ancak çoğu eserde diğer duygulara göre daha ağır basan ya da eserdeki duyguların bir üst kümesi olarak tanımlanabilecek bir ana duygu bulunur. *Ana duygu*, eser incelemelerinde, incelemeyi yapan kişi veya kişilere eserin diğer öğelerini anlamalarında yardımcı olur. Bunun nedeni, eserde okuyucuya aktarılmak istenen ana düşünceyi ya da karakterler üzerinden esere aktarılan fikirlerin, bu ana duygunun kullanımı sayesinde daha çarpıcı, okuyuculara daha anlamlı gelecek şekilde eserde öne çıkarılmasıdır.

Duyguların eserdeki ana düşünceyi ve olayları desteklemesi ancak duyguların doğru bir şekilde kullanılmasıyla olur. Eğer duygu olduğu gibi doğrudan ortaya atılırsa, okuyucunun o duygunun olayla veya karakterle olan bağlantısını kurması zor olacağından duygu havada kalır. Yazarlar da bu tip durumları ortadan kaldırmak için eserde kullanmak istedikleri duyguları, eserde birçok önemli detayı ve düşünceleri okuyucuya aktarmak gibi birçok görevi bulunan belirli

teknikler aracılığıyla eserin içindeki olaylara ve karakterlere yüklemişlerdir. Bu tekniklere edebî dilde *anlatım teknikleri* adı verilir. Romanda *anlatım teknikleri* 4 ana başlıktan oluşur. Bunlar *sahneleme*, *özetleme*, *anlatma* ve *göstermedir*. Bu 4 ana bölümde kendi içlerinde daha belirgin başlıklara ayrılırlar. Örneğin *sahneleme* ana başlığı altında *diyalog*, *tasvir* ve *ayrıntılı eylem* başlıkları bulunur⁵. Her bir başlık kendi başına esere birçok anlam katsa da bu başlıkları eserde birlikte, iç içe ve birbirleriyle bağlantılı bir şekilde kullanılması hem esere derinlik katar hem de okuyucu için eseri anlamayı ve yorumlamayı eğlenceli, ilgi çekici bir hâle getirir.

Bu çalışmada Feyza Hepçilingirler'in *Sabah Yolcuları* adlı öykü kitabındaki kısa öykülerinde bulunan ortak ve öne çıkan bir duygu olan çaresizlik duygusu, eserde kullanılan üç anlatım tekniği olan iç monolog, diyalog ve betimleme ile örtüştürülerek değerlendirilecektir.

B. GELİŞME:

B.1. Esenliksiz Bir Duygu Olarak: Çaresizlik

Çaresizlik duygunu, tüm canlılarda hissedilen ve bu duygu kapsamında davranışlarda buldukları görülmüştür⁶. Canlılar, sonucunu değiştirmek ya da etkilemek istedikleri, ancak başarısız oldukları durumlar karşısında *çaresizlik duygusunu* hissederler. Canlılar tarafından hissedilen çaresizlik iki ana başlık altında sınıflandırılabilir: *Yetersiz kalma sonucu hissedilen çaresizlik* ve *tecrübeler sonucu oluşan diğer hissiyatlar yüzünden kaynaklanan çaresizlik*.

İlk ana başlık olan yetersizlik sonucu hissedilen çaresizlik, bir canlı tinsel veya tensel becerilerini aşan ya da canlının içinde bulunduğu çevre yüzünden kaynaklanan maddi veya manevi

⁵ Sazyek H. (2004). *Romanda Temel Anlatım Üzerine Bir Sınıflandırma Çalışması*.

⁶ Cüceloğlu D. (1992). *İnsan ve Davranışı*.

yetersizlikler yüzünden çıkarı değiştirilmek veya etkilenmek istenen bir durumu değiştirememesi veya etkileyememesi sonucu ortaya çıkan çaresizliktir.

İkinci ana başlık olan hissiyatlar sonucu oluşan hissiyatlar yüzünden kaynaklanan çaresizlik duygusu ise canlının değiştirmek veya etkilemek istediği durumla yüzleşirken yaptığı seçimler ve hatalardan çıkardığı tecrübeler sonucu hissettiği diğer duygulardan ortaya çıkan çaresizlik duygusunun sınıflandırılmasında kullanılır. Canlıların edindikleri tecrübeler sonucu çaresizlik duygusunu hissetmelerinde en büyük pay sahibi olan hissiyat, kaygı hissiyatıdır. Tıp dünyasında *“Genellikle kötü bir şey olacaktı düşünceyle ortaya çıkan ve sebebi bilinmeyen gerginlik duygusu”* anlamına gelen “kaygı” kavramı, anlamından da anlaşılacağı üzere canlıların yaptıkları hatalar sonucu edindikleri tecrübelerin yarattığı, tekrar değiştirilmek istenen durum ile yüzleşirken ortaya çıkabilecek kötü bir hadise ile karşılaşma düşüncesi sonucu ortaya çıkan gerginlik duygusu dolayısıyla canlıyı çaresizlik duygusunu hissetmeye sürükler.

Genellikle bu iki ana başlıkla sınıflandırılmış çaresizlik duygularının etkisinde kalan canlılar, içinde buldukları durumdan ve çaresizlik duygusunun etkisinden kurtulmak için motor davranışlar olarak adlandırılan davranışlar gösterir. Motor davranışlar olarak adlandırılan davranışlar; serebral korteksin motor korteks olarak adlandırılan bölümünde gelişen, belirli bir işi gerçekleştirebilmek ya da işten uzaklaşmak için yapılan davranışlar bütünüdür. Bir işe karşı yetersiz veya kaygı, korku gibi diğer duygular yüzünden çaresizlik duygusunu yaşayan canlılar, çaresizlik duygusunu diğer canlılarla iletişim kurarak ya da “Kaçma-Savaşma Tepkisi” göstererek yenmeye, değiştirmek istedikleri duruma karşı gelmeye çalışırlar. Diğer canlılarla iletişim kurmak, çaresizlik duygusunu yaşayan canlıya tekrar karşısında çaresizliğe kapıldığı durumla yüzleşmesi için motivasyon sağlar, farklı çözüm yolları bulmasını sağlar ve başka canlıların yardımını kazanmasını sağlar ki çaresizlik duygusu karşısında en büyük gücü sağlayacak ortam birden fazla

canlının bir iş karşısında birlikte çalıştığı ortamdır. “Kaçma-Savaşma Tepkisi” ise canlıların yaşamlarının en başından beri çeşitli durumlarla başa çıkmak için kullandıkları bir davranış türüdür. Özellikle insanlarda daha farklı bir davranış hâline gelen “Kaçma-Savaşma Tepkisi” insanlar için çeşitli davranışlar için kullanılabilir bir terimdir. Örneğin “Savaşma” insanlar için iki farklı şekilde tanımlanabilir. İnsan kendi içinde çaresizlik duygusuyla savaşabilir, kendi içinde farklı çözümler bulabilmek için düşünebilir ya da kendi kendine konuşarak çözümler arayabilir, çaresizlik duygusunu yenmek için kendini motive edebilir. “Savaşma” kavramının bir diğer çeşidi ise fiziksel davranışlar ile karşısında çaresiz kalınan durum ile mücadele etmektir.

Bazı canlıların kontrol edemedikleri veya değiştiremedikleri bir durum ile karşılaştıktan sonra o duruma benzeyen ama aslında kontrol edebilecek ya da değiştirebilecekleri durumlar karşısında tepkisiz kaldıkları gözlenmiştir. Bu tip durumlarda canlıların yaşadığı çaresizlik duygusu “Öğrenilmiş Çaresizlik” olarak adlandırılır. “Öğrenilmiş Çaresizlik” canlının durumlarla yüzleşmek için kullandığı motor davranışları köreltir. “Öğrenilmiş Çaresizlik” mağduru bir canlı, diğer canlılarla iletişim kurduğunda bir çözüm, motivasyon veya yardım arayışından çok içinde bulunduğu çaresizlik duygusu ve durumdan yakınmak için iletişim kurar.⁷

B.2. Çaresizlik Duygusunu Öne Çıkarmak İçin Kullanılan Anlatım Teknikleri

B.2.i. Diyalog ve Çaresizlik

“*Diyalog*” tekniği; eserdeki karakterleri okuyucu ile doğrudan karşılıklı konuma getirerek, yazar tarafından esere karakterler üzerinden eklenen içeriği, diyalog içerisinde olan karakterlerin bakış açısından okuyucuya yansıtma için kullanılan bir tekniktir. Bu teknik sayesinde eserdeki içeriklerin gerçeklik izlenimi pekiştirilirken, içeriğin okuyucu tarafından fark edilmesi ve

⁷ Tutar H. (2007). *Örgütsel Eylemsizliği Açıklama Aracı Olarak Öğrenilmiş Çaresizlik*.

yorumlanması sağlanır. “Realizm” akımı ile roman edebiyatında kendine yer bulan “diyalog tekniği”, karakterlerin duygu ve düşünce evrenlerinin aracısız bir şekilde, doğrudan karakterler üzerinden okuyucuya aktarır.

Yapıtta yazarın çaresizlik duygusunu ortaya çıkarmak için “diyalog” tekniğini kullanması çok işe yarar bir tercihtir. Bunun nedeni, çaresizlik duygusu içinde bulunan bir karakterin içinde bulunduğu durumdan kurtulmak için diğer karakterlerle diyalog kurarak çözüm yaratma, motivasyon elde etme ya da yardım isteme şansı elde edebileceği veya içinde bulunduğu durumu başka karakterlere anlatırken yakınabileceği, yazara çaresizlik duygusunu ortaya çıkarma şansı verir. Ayrıca, gerçek hayatta da bu motor davranışların çaresizlik duygusuyla yüzleşirken kullanılmasının eseri gerçekçi kılacak bir değer olması yazarı “diyalog” tekniğini kullanmaya iter.

B.2.i.a. Öyküler ve Diyalog Tekniği *Fava*

B.2.i.a.1.*Fava*

Ayvalık'ta yaşayan, geçinmek için zeytin bahçelerinde çalışan, eski kocası tarafından terkedilmiş ve tekrar evlenmiş bir annenin, baklagillere alerjisi olan kızı Fatoş ile geçirdiği bir akşam yemeği vaktinin yazıya döküldüğü *Fava* adlı öykü daha derin bağlamda incelendiğinde aslında annenin Ayvalık' da geçirdiği yaşamı boyunca yaşadığı olaylara olan eleştirisi yüzeysel olarak verilmiş olan akşam yemeği macerasının içindeki kısa parçalarla okuyucuya aktarılmıştır. Öykünün daha başında, Türkiye'nin en önemli turizm merkezlerinden olan Ayvalık beldesine gelen turistlerin orada yaşayan “Kış İnsanları”nı fark etmemelerini eleştirmiştir. Sonrasında kızının 3 yaşındayken fava yemesi sonucu geçirdiği sarılık hastalığı ve İzmir'deki doktor ile olan diyalogu yazıya dökülerek, kızının ve kendisinin yaşadığı çaresizliği ve sıkıntılarını vurgulamıştır.

“Diyalog” tekniği *Fava* öyküsünde çoğunlukla karşılıklı diyalog olarak kullanılmamıştır. Genellikle annenin geçmişte yaptığı diyaloglardan sadece önemli olan kısmı alınarak, annenin bu diyaloglar üzerine monoloğuyla yorumlar yapması kullanılmıştır. Öyküde baskın olan çaresizlik duygusunu birçok farklı yönlerden farklı anlatım teknikleriyle anne karakterine yüklenmiştir. “diyalog” tekniğinin kullanılması, annenin kızının hastalığı yüzünden hissettiği çaresizlik duygusunun okuyucuya aktarılması için kullanılmıştır. Annenin geçmişı hatırlayıp geçmişte İzmir’deki doktor ile yaptığı diyalog olan “*Bak hanım kızım, bu çocuk kuru bakla, yaş bakla, nohut, fasulye, mercimek yemeyecek. Tamam mı? Kanını değiştirdik, öyle kurtuldu. Bilmiyordun, tamam anladık, sızlanma, şimdi öğrendin işte. Bir daha yedirme... Anlaşıldı mı?*” (*Sabah Yolcuları, syf. 8- 9*) ile kızı ile yemek yerken yaptığı mezeyi yememesi için yaptığı “*Sakın favadan yeme kızım, sakın favadan yeme. Biliyorum çok güzel olmuş. Yağını esirgemedim, bol döktüm üstüne. Ama sen yeme. Dur sana bir baş da soğan getireyim. Gizli gizli de yeme, olur mu? Demin gördüm alırken. Ben mi? Yiyorum ya... Pek aç değilim.*” (*Sabah Yolcuları, syf. 10*) diyaloğu annenin kızının durumunu ne kadar ciddiye aldığını, doktorun kızının durumunu söylediğinde ne kadar çaresiz kaldığını göstermiştir. Ayrıca doktorun kızı için yememesi gerektiğini söylemesine rağmen bir bakla mezesi olan fava hazırlaması, içinde buldukları yoksulluk zamanında annenin kızının hastalığına rağmen aç kalmamak için kızını hasta edecek bir yemeği hazırlaması, annenin ailesinin yoksulluk zamanında ailesini aç bırakmamak için çok ciddi bir çelişki içerisinde kalıp, kızının hastalanmasını, hatta ölmesini göze alarak en uygun malzemelerden fava mezmesini hazırlaması annenin ne kadar çaresiz durumda olduğunu okuyucuya aktarır.

B.2.a.i.2.Piçalinin Eve Dönüşü (Piçalinin Yazanağı)

Piçalinin Yazanağı öyküsü, Feyza Hapçilingirler tarafından kendi içerisinde kısa bölümlere ayrılmış şekilde okuyuculara aktarılmıştır. Kim olduğu anlaşılmayan bir anlatıcı

tarafından anlatılmaya başlanan öykü, ilk bölüm olan *Piçalinin Yakın Çevresi* ile Piçali'nin anlatımına geçer. Bu bölümde, annesi, teyzesi ve dayıları olduğunu söyleyen Ali, sonraki bölüm olan *Piçalinin Oyunu* bölümünde de annesiyle hep oynadığı bir oyunu anlatmıştır. *Piçalinin Babası* bölümünde babasının olmadığını ve zaten babaya gerek duymadığı, iki dayısının ona yettiğini söyleyen Ali, ilkokula başlamasına az kaldığını da belirtir. *Piçalinin Okulu* bölümüyle Ali, okulunu anlatır ve okulda çocukların ona hep “piç” dediklerini, ne anlama geldiğini bilmemesine rağmen adının artık Piçali'ye çıktığını söyler. *Piçalinin Öğretmeni* bölümünde Ali, bir silgi olayı sonucunda “piç” kelimesinin anlamını öğrendiğini anlatır. Bu bölümde onunla dalga geçmelerinin nedeninin annesi olduğunu fark eder ve ona çok kırılır. *Piçalinin Eve Dönüşü* bölümünde Ali, annesine onu neden babasız bıraktığı için hesap sorar, gözyaşları ve çığlıklar içinde odasına koşar ve orada uyuyakalır. *Piçalinin Düşü* bölümünde Ali, bir düşünüyü anlatır ve düşünde annesine bağırdığı için vicdan azabı duyar. *Piçalinin Annesi Ölüyor* bölümü, Ali'nin teyzesinin çığlıklarıyla uyanmasıyla başlar. Ali annesinin zehir içtiğini öğrenir. Bölümün geri kalanında annenin ölümü betimlenmiştir. Ali bölümün sonunda annesinin onun yüzünden öldüğünü öğrenir.

Piçalinin Eve Dönüşü bölümünde, Ali'nin “piç” kelimesinin anlamını öğrendikten sonra annesiyle yaptığı diyalogdaki “*Neden? diye haykırdım. Neden piçim ben? Benim babam kim? Niçin yaptın bunu bana? Neden?*” (*Sabah Yolcuları, syf. 63*) bölümü Ali'nin herkesten çok sevdiği annesine hesap soracak kadar, kendisine okul arkadaşları tarafından durmadan “piç” denmesi ve dalga geçilmesi karşısında ne kadar çaresiz kaldığını okuyucuya belirtmiştir. Ali'nin içinde düştüğü çaresizlik duygusu, yetersiz kalma sonucunda hissedilen çaresizlik duygusudur. Ali'nin arkadaşları tarafından kendisine denilen “piç” kelimesi hakkında çok bilgisi olmaması, öğretmeninden öğrendiği anlam ile kendisiyle dalga geçilmesinin sebebini annesi olarak belirlemek zorunda kaldıran çaresizliğin nedeni olan yetersizliktir.

B.2.ii. İç Monolog ve Çaresizlik

“İç Monolog” tekniği eserlerde, karakterlerin içsel konuşmaları ile iç hesaplaşmalarının ağırlıklı kullanıldığı bir tekniktir. “İç Monolog” tekniği ile eserdeki karakterlerin başlarından geçen bir olay hakkındaki duygu ve düşünceleri okuyucuya en doğal ve saf hâliyle yansıtılır. Bunun nedeni, başka bir karakterle konuşulurken birey üzerinde oluşan baskıdan uzak ve bireyin diğer karakterlere anlatamayacağı duygu ve düşünceleri, içinden geçtiği gibi okuyucuya aktarabilmesidir. “iç monolog” tekniğinde daha çok karakterin psikolojisinin okuyucuya aktarılması hedeflenmiştir.

Çaresizlik duygusunun aktarılmak istendiği eserlerde “İç Monolog” tekniğinin kullanılması çokça görülen bir durumdur. Bunun nedeni, çaresizliğe kapılmış bir karakterin, her duygu ve düşüncesini olduğu gibi ve yapaylaşmadan sunabileceği bir platform sunmasıdır. Bu teknik ile karakter, içinde bulunduğu durumu yorumlar, değerlendirir ve kurtulmak için çözümler arar. Gerçek hayatta da bir çoğumuzun paylaşamayacağı bazı olaylar, duygular ve düşüncelerden kurtulması için düşünmesi ve çözüm üretmesi gerekir. Bu yüzden eserde çaresizlik duygusunun etkisi içindeki bir karakter üzerinde “İç Monolog” tekniğinin kullanılması, okuyucunun kendi çaresiz hissettiği durumlarla bağlantı kurmasını sağlayarak eserdeki gerçekçilik izlenimini pekiştiren bir değer katar.

B.2.ii.a. Öyküler ve İç Monolog Tekniği

B.2.ii.a.1.Fava

Ayvalık'ta yaşayan, geçinmek için zeytin bahçelerinde çalışan, eski kocası tarafından terkedilmiş ve tekrar evlenmiş bir annenin, baklagillere alerjisi olan kızını Fatoş ile geçirdiği bir akşam yemeği vaktinin yazıya döküldüğü *Fava* adlı öykü daha derin bağlamda incelendiğinde

aslında annenin Ayvalık' da geçirdiği yaşamı boyunca yaşadığı olaylara olan eleştirisi yüzeysel olarak verilmiş olan akşam yemeği macerasının içindeki kısa parçalarla okuyucuya aktarılmıştır. Öykünün daha başında, Türkiye'nin en önemli turizm merkezlerinden olan Ayvalık beldesine gelen turistlerin orada yaşayan "Kış İnsanları"nı fark etmemelerini eleştirmiştir. Annenin yeni kocasıyla yaşadığı problemleri de yemek olayının aralarına yerleştirilen eleştirilerle okuyucuya yansıtıldığı eserde, annenin ne olursa olsun kocasına muhtaç olduğu ve kocasının davranışları karşısında çaresiz kaldığı ve annenin ailesinin içine düştüğü geçim sıkıntısına karşı olan mücadelesi eserde küçük parçalarla verilmiş monologlar ile vurgulanmıştır.

Çaresizlik duygusu ile yüzleşerek o duygudan kurtulmak bir insan için çok zorlu bir süreç olabilir. Genellikle insanlar, bu durumun üstesinden gelmek için ya başka insanlarla konuşur ya da kendi içinde bu durumla yüzleşmeye çalışır, kendini teselli eder. Bu yüzleşme gerçek hayattan, Sabah Yolcuları eserine ve daha belirgin şekilde aktarılırken karakterlerin içinde bulunduğu duygu ve düşünce durumunu okuyucuya yansıtmak için "İç Monolog" tekniği kullanılmıştır. Ailenin geçim sıkıntısı, kocasının davranışları ve kızının hastalığı nedeniyle içine düştüğü çaresizlik duyguyla öykünün ana karakteri annenin yıprandığı, yorulduğu ancak bu çaresizliğe bir çözüm bulamadığı için ayakta durması gerektiği öykü boyunca okuyucuya hissettirilmiştir. Annenin, üzerindeki baskı ve çaresizlik duygusundan kurtulmak için kendisini içinden düşünerek teselli ettiği birçok iç monolog örneği kullanılmıştır. Annenin kızına yemek hazırladıktan sonra fava mezesini hazırlarken, mezenin tarifinde bulunan elma sirkesinin bedavaya yapıldığından bahseder. Sonrasında, "*Kim sorar pişirecek şeyin var diye?.. Elma yemiyor musun şekerim? Elma yemiyor muyuz? Elma yiyoruz ya...*" (Sabah Yolcuları, syf. 10) monoloğunda elinde olan malzemelerle pişirebileceği bir yemek olmadığı, içinde buldukları geçim sıkıntısında ancak pişirilmeden hazırlanabilen meze gibi yemeklerle açlıklarını giderebildikleri bir yoksulluk içerisinde

olduklarını belirtmektedir. Ancak bu durumdan kurtulmak için başvurabilecekleri bir yol ya da tutabilecekleri bir yardım eli olmadığından, düştükleri çaresiz durumdan en azından kendilerini avutmak için elindekiler ve elindekilerle yapabildikleriyle kendilerini avutmak için monologlar kurmuşlardır. Bu monologda da anne elindeki elmalarla, masrafsız bir şekilde yapabildiği elma sirkeleriyle ailesinin doyurabilmesiyle kendini avutmaya, geçim sıkıntılarına karşı olan çaresizliğini dindirmeye çalışmıştır. Bu monologların kullanılması öyküdeki çaresizlik duygusunu ön plana çıkaran etkenlerden biri olmuştur.

B.2.ii.a.2.Ben Yalancı Mıyım

“Ben Yalancı Mıyım?” öyküsü küçük bir çocuğun kardeşine tokat attıktan sonra anneannesinden yediği dayığı eleştirmesiyle başlar. Küçük kardeşini ne kadar sevdiğini, ancak ona tokat atamandıktan sonra kendi kardeşinin olmasının bir anlamı olup olmadığını sorgulayan çocuk öykünün ana olayından orada bahseder: Annesinin ve babasının Almanya’da çalıştıklarını ve onları, özellikle annesini çok özlediği söyler. Bu bölümden sonra oyun oynarken gerçekleşen bir patlamada yaralandığını, başka yaralanan çocuklar olduğunu ancak sarışın bir çocuğu hayatını kaybettiğini ve çocuğun annesinin kanlar içinde çığlık çığlığa ağladığı anlatır. Hikayesinin sonunda onun da annesini böyle ağlatabileceğini ama annesini çok sevdiği için onu bırakmadığını söyler. Sonrasında oyuncağı Şahin III ile yaptığı hayali bir macerayı anlatır. Arkadaşı Jan’ı dünyaya davet eder ve Jan’ın gezegeni Venüs’te dayısının hep konuştuğu paranın kullanılmadığını anlatır. Buradan dayısının ailesini anlatan çocuk dayısıyla bir şiir okuduğunu ancak kimsenin bu şiiri çocuğun okuduğuna inanmadığını, onun yalancı olduğunu iddia ettiklerinden bahseder. Aynı tepkiyi ölen çocuk hikayesine de verdikleri için çocuk ona inanmayanlara “Ben yalancı mıyım?” diye sorar, ancak bundan sonra hiçbirinin önemi olmadığını, önemli olanın anne ve babasının baharda döneceğini söylemesiyle öykü sona erir.

Bu öyküde, küçük çocuğun dayak karşısındaki çaresizliği, annesinin yokluğuna karşı olan çaresizliği ve kendinin yalancı olarak görülmesine karşı olan çaresizliği okuyucuya yansıtılmıştır. Kendisinin yalancı olarak görülmesine karşı olan çaresizliği öyküleme tekniğiyle okuyucuya aktarılırken, karakterde çaresizlik duygusuna neden olan diğer olaylar iç monolog tekniği ile öyküde yer almışlardır. Çocuğun kardeşine vurup, kardeşinin ağlaması üzerine içinden geçirdiği “*Eyvah, geliyor anneannem. Ben vurmadım desem yalancı diyecek gene. Durup dururken ağlamaz ki çocuk...*” (Sabah Yolcuları, syf. 9) monoloğu çocuğun anneannesinin ona atacağı dayak karşısında çaresiz olduğunu ve bu durumdan kaçamayacağını belirtir. Bu monolog, çocuğun daha önceki hatalarından çıkardığı tecrübeler sonucu hissettiği çaresizlik duygusunu okuyucuya yansıtır. Öyküdeki çaresizlik duygusunun baskın olmasının en büyük nedeni çocuğun annesini çok özlemesi ve annesinin Almanya’da olmasıdır. Çünkü, çocuk annesini geri döndürebilecek yeterliliklere sahip değildir. Anne ve babası ona ve kardeşine daha iyi bir yaşam sağlayabilmek için gittiği Almanya’dan çocuğun özlemesi nedeniyle dönecek olma ihtimalleri bile çocuğa uzaktır. Çocuğun bu durum karşısında hissettiği çaresizlik duygusu, yetersizlik yüzünden hissedilen çaresizlik duygusudur ve bu duygunun varlığı öyküye “*Annem burada olsa hiç vurdurur muydu bana? Ne kendi vururdu ne de başkasının parmağını dokundururdu. Ne vardı sanki Almanya’da. Yok çok para kazanacaklarmış, yok daha rahat edecekmışiz...*” (Sabah Yolcuları, syf. 47) monoloğuyla eklenmiştir.

B.2.iii. Betimleme ve Çaresizlik

“Betimleme” ya da bir diğer adıyla “Tasvir” tekniği, edebî eserlerde okuyucuya yansıtılmaya çalışılan içeriğin dekoratif yüzünü oluşturur. Hem yapıttaki duygu, düşünce ve olayları yaşayan karakterlerin, hem de bu karakterlerin yaşadığı veya gördüğü çevrelerin görüntülerini vererek yazarın yarattığı evrenin, okuyucunun zihninde görsel olarak canlanmasını

sağlar. Bu teknik eserde anlatıcının eserdeki kendine özgü gerçekçilik izlenimini pekiştirmesini, yapıt ile okuyucunun yine onlara yansıtılmak istenen duygu, düşünce ve olaylara karşı duyarlılık kazanmasını sağlar. Tiyatro gibi türlerde aracısız bir şekilde bir araya getirilen olay, karakter ve dekor üçlüsünün, romanda aracısız bir şekilde birleştirilmesi imkânsız olacağından; romanda dekoratif yapı, olaylar ve karakterler üzerinde betimlenerek okuyucuya sunulur.

Edebî eserlerde kullanılan “Betimleme” tekniği ile eserde bulunan birçok olay ve karakterlerin iç dünyalarındaki karmaşalara sebep olan çevresel etkenler okuyuculara görsel olarak aktarılmıştır. Özellikle insanın yetersiz kalması nedeniyle hissettiği çaresizlik duygusunun yapıttaki karakterlere yüklenen bir duygu olduğu zaman, bu karakterlerin karşılaştıkları olaya karşı yetersiz kalmalarına neden olan çevresel, maddi ve manevi etkenleri kullanmak, çaresizlik duygusunu okuyuculara aktarır ve karakterlerin iç dünyalarındaki problemler ile ilgili yorumlar yaptırır. Genellikle “Betimleme” tekniğinin kullanılması olayların anlatımında olurken, duygular da bu olaylar sırasında yapılan betimlemeler ile okuyucunun yorumuna sunulur. Çaresizlik duygusu da çoğunlukla bir olaydan olumsuz bir sonuç alınınca ortaya çıkan bir duygu olduğundan, olayların betimlenmesi sırasında karakterin çaresizlik duygusu içinde olduğu veya çaresizlik duygusu içerisine gireceği anlaşılır.

B.2.iii.a. Öyküler ve Betimleme Tekniği

B.2.iii.a.1.Fava

Ayvalık'ta yaşayan, geçinmek için zeytin bahçelerinde çalışan, eski kocası tarafından terkedilmiş ve tekrar evlenmiş bir annenin, baklagillere alerjisi olan kızını Fatoş ile geçirdiği bir akşam yemeği vaktinin yazıya döküldüğü *Fava* adlı öykü daha derin bağlamda incelendiğinde aslında annenin Ayvalık' da geçirdiği yaşamı boyunca yaşadığı olaylara olan eleştirisi yüzeysel

olarak verilmiş olan akşam yemeği macerasının içindeki kısa parçalarla okuyucuya aktarılmıştır. Öykünün daha başında, Türkiye'nin en önemli turizm merkezlerinden olan Ayvalık beldesine gelen turistlerin orada yaşayan “Kış İnsanları”nı fark etmemelerini eleştirmiştir. Öykü boyunca annenin ve kızının yaşadığı çevre, çalıştığı zeytinlikteki durumu, eski eşinin onu terk edişii gibi birçok parça betimlemelerle desteklenerek okuyucuların zihninden canlandırılmaya çalışılmış ve okuyucuların annenin içinde bulunduğu çaresizliği yorumlaması sağlanmıştır.

Fava öyküsündeki annenin yaşadığı çaresizlik duyguları, çoğunlukla annenin çaresiz kaldığı durumlara karşı yetersiz kalmasıyla ortaya çıkmıştır. Feyza Hepçilingirler bu öyküde annenin yetersiz kaldığı durumları yaptığı betimlemeler yoluyla okuyucuya aktararak, annenin içinde bulunduğu çaresizlik psikolojisinin nedenlerini ortaya çıkarmıştır. Annenin, kızı Fatoş'un babası olan adamın evi terk etmesinden sonraki çaresizliği öyküdeki şu betimleme ile okuyucuya yansıtılmıştır: “*Elim ayağım is kokuyor, odun isi. İyi ki ayıkladığı zeytinlerin odunlarını toplamamış giderken. Onları bırakmış bize. Isınalım, aç olsak da donmayalım, usul usul ölelim diye.*” (Sabah Yolcuları, syf. 9) Bu parçada ailenin babanın terk ederken evde ne var ne yoksa aldığı ve ailenin ölüme varacak kadar kötü bir ekonomik durumda kaldığı belirtilmiştir. Babanın evi terk edişii ve evin tüm parasını da birlikte götürüşü, annenin ailesinin içine düştüğü geçim sıkıntısına karşı yaşadığı çaresizliği nedeni olan yetersizliktir. Ayrıca babanın terk edişii, annenin çaresizce zeytinlikte gece gündüz çalışarak eve para getirmeye çalışmasının nedenidir. “*Tırnaklarımı körelttiğim, avuçlarımı kıymık kıymık parçalayarak kazandığım zeytin parasını alarak.*” (Sabah Yolcuları, syf. 9) ve “*Tırnaklarım kaldı zeytin tarlalarında.*” (Sabah Yolcuları, syf. 9) betimlemeleriyle ne zorluklar altında çalıştığı belirtilen annenin bunlara katlanmak zorunda olduğu, annenin ailesinin içine düştüğü geçim sıkıntısı karşısında ne kadar çaresiz olduğunu gösterir.

B.2.iii.a.2.Dikenli Terlikler

Dikenli Terlikler, zengin bir hanımın yanında çalışan Hatice Kadın'ın ve ailesinin yaşamını kısa kesitlerle anlatıldığı bir öyküdür. Öykünün başında hanımına yeni gelen elbiseyi ütüleyen Hatice Kadın anlatılırken araya Hatice Kadın'ın oğlu İsmail'in tanıtımı girer. İsmail içine kapanık bir çocukken okulda çok başarılı bir çocuktur. Evdeki pencerenin içini ders masası olarak kullanır, durmadan ders çalışır. Mahallede ve okulda çok takdir alan İsmail için öğretmenleri Hatice Kadın'a İsmail'i ne pahasına olursa olsun okutmasını tembihler ve ailesinin gurur kaynağı olan İsmail okur ve girdiği bir sınav sayesinde Amerika'ya gider. Bu bölümden sonra Hatice Hanım'ın kendisinden 15 yaş büyük kocası Hasan Efendi tanıtılır. Hasan Efendi bir tütün fabrikasında aktarmacı olarak çalışır ve bu çalışma temposu onu çabuk yaşlandırır. Temponun yanında kendinden küçük olan patronu Rüstem Bey'in şakalarıyla tüm meslektaşlarına rezil olmaktadır. Hasan Efendi, oğlu liseden mezun olurken hapse girer. İsmail Amerika'ya gider, orada iş kurar, evlenir ve okulu bırakır. Ailesiyle de olan bağlantısını koparır. Annesi bu duruma çok üzülür ve her fırsatta onu bir masal olarak hanımının çocuklarına anlatır. Öyküde yine böyle bir masal anlatısıyla biter.

Hatice Hanım'ın ve Hasan Efendi'nin başlarından geçenler yaşadıkları çaresizlik duygusunu okuyucuya aktarabilmek ve çaresizlik duygusunun yorumlanabilmesi için betimleme tekniği ile kullanılmıştır. Özellikle Hasan Efendi'nin fabrikadaki yaşantısının "*Son cuma günü de yemeğine müşhil koydurmuş. Yaşlı adam, başlamış taşınmaya ayakyoluna. Dakikada bir koşturup gidiyor, daha eli iş tutmadan dar atıyormuş bedenini oraya. İşçilerden birlikte Rüstem, gülmekten kırılıyormuş. Sonunda istedikleri olmuş, pantolona kaçırırvermiş.*" (Sabah Yolcuları, syf. 31) gibi birçok betimleme ile anlatılması, Hasan Efendi'nin ölesiye küçük düşürüldüğü bir ortamda

çalışacak kadar ve patronuna cevap vermekten aciz kalmaya mecbur olacak kadar çocuğunun eğitimini devam ettirebilmek için çaresiz kaldığını belirtir.

C. SONUÇ:

Çalışmanın ana sorunsalı olarak Feyza Hepçilingirler'in Sabah Yolcuları yapıtı, öykülerindeki ortak olan ve yapıt boyunca ağır basan çaresizlik duygusunun anlatım tekniklerinin kullanımıyla okuyucuya nasıl aktarıldığı incelenmiştir. Bu süreçte, çaresizlik duygusu ve çaresizlik duygusunun ortaya çıkmasına neden olabilecek kavramların öykülerde kullanılan anlatım teknikleriyle nasıl örtüştürüldüğü ve okuyucuya nasıl yorumlatıldığı, yapıttaki kısa öykülerden örneklerle değerlendirilmiştir.

Çaresizlik duygusu, gerçek hayatta iki farklı şekilde ortaya çıkar. Birincisi bireyin karşılaştığı bir olay karşısında yetersiz kalması sonucu olaya karşı hissettiği çaresizlik duygusudur. İkincisi ise karşılaşılan bir olaydan elde edilen tecrübeler sonucu kişide ortaya çıkan diğer duygulardan yani kaygı, korku gibi duygular nedeniyle hissedilen çaresizlik duygusudur. İlk türde ortaya çıkan çaresizlik duygusu, edebî eserlerdeki karakterlere yansıtıldığı zaman eğer karakterin neden bir olay karşısında yetersiz kaldığı okuyucuya aktarılamazsa, karakterin yaşadığı çaresizlik duygusu havada kalabileceğinden, betimleme tekniğinin kullanımı çaresizlik duygusu için bir zemin, altyapı hazırlar. Çaresizlik duygusuna neden olan yetersizlikler, karakterin yaşadığı çevrenin, karşılaştığı olayın ve psikolojik yapısının betimlenmesiyle okuyucuya yansıtılır. Aynı şekilde ikinci türde ortaya çıkan çaresizlik duygusu edebî eserlerdeki karakterlere aktarıldığında, karakterlerin yaşadığı çaresizlik duygusunun nedeni olan olaylar ve bu olaylardan elde edilen tecrübelerin okuyucuya aktarılmaması durumunda oluşacak boşluğu, bağlantısızlığı eserden kaldırmak için betimleme tekniğinin kullanımına önem verilmiştir. *Sabah Yolcuları* yapıtındaki öykülerde de yetersizlik sonucu hissedilen çaresizlik duygusunun ve tecrübeler sonucu ortaya

ıkan diğer duygular nedeniyle hissedilen çaresizlik duygusunun açıklanması için evre ve olay betimlemeleri çokça kullanılmıştır.

İnsanlar, içinde buldukları yetersizlikler karşısında kendilerini avutmak, bu yetersizliklere çözüm bulabilmek için kendi kendilerine ya da başkalarıyla iletişim kurarlar. *Sabah Yolcuları* eserindeki birçok kısa öyküde karakterlerin içinde buldukları çaresizlik duygusundan kurtulmak ve çözüm aramak için kendileriyle iten içe kurdukları iletişimi okuyuculara aktarmak için iç monolog tekniği kullanılmıştır. *Sabah Yolcuları* eserindeki öykülerde yer alan karakterler yaşadıkları çaresizlik duygusuna çözüm aramaktan çok içinde buldukları çaresizlik duygusundan yakınmak için başka karakterlerle diyalog içerisine girmiştir.

D. KAYNAKÇA:

- Averill, J. R. (1980). A constructivist view of emotion. In R. Plutchik & H. Kellerman (Eds.), *Emotion: Theory, research, and experience* (pp. 305–339). New York: Academic Press.
- Cüceloğlu, Doğan, (1992) İnsan ve Davranışı, Remzi Kitabevi, İstanbul, s. 440
- Griffiths, P. E. (2004). Is emotion a natural kind? In R. C. Solomon (Ed.), *Thinking about feeling: Contemporary philosophers on emotions* (pp. 233–249). New York: Oxford University Press.
- Hepçilingirler, Feyza. Sabah Yolcuları. İstanbul. Cem Yayınevi. 1987
- Plutchik, R. (1980). *Emotion, a psychoevolutionary synthesis*. New York: Harper & Row.
- Sazyek, Hakan. (2004). *Romanda Temel Anlatım Üzerine Bir Sınıflandırma Çalışması*.
- tdk.gov.tr
- Tutar, Hasan. (2007). *Örgütsel Eylemsizliği Açıklama Aracı Olarak Öğrenilmiş Çaresizlik*.